

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

**L'educació Social dins l'àmbit de l'educació formal.
La necessitat de la integració de la figura de
l'Educador/a Social dins l'escola.**

Xisca Maimó Rigo

Grau d'Educació Social

Any acadèmic 2015-16

41520713D

Treball tutelat per Mercè Morey López
Departament d'Educació

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori
Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia,
amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor		Tutor	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball:

Educació Social, escola, èxit acadèmic, educació no formal, abandonament educatiu.

RESUM:

L'educació necessita una política educativa diferent, més compensadora, més social, més amplia i solidària, que promogui la igualtat i el benestar de tots els ciutadans i de manera especial en els sectors de població més necessitats en la que els educadors/es socials tenen un paper important en la lluita per a la igualtat socioeducativa i l'èxit escolar. Així, mitjançant aquest estudi, es pretén demostrar i justificar la necessitat de la integració de la figura de l'Educador/a Social dins l'àmbit de l'educació formal. Aquest és un agent que pot aconseguir canviar la situació educativa actual, intervenint en els problemes de caràcter social, en l'entorn social de l'alumne i en l'àmbit familiar, ja que l'escola no pot donar resposta a una societat de cada vegada més globalitzada i complexa immersa en nombrosos canvis socials provocats per la crisi. L'escola necessita doncs, professionals de l'àmbit social, necessita altres perfils professionals, entre els quals es troba l'Educador Social, per donar resposta als nous reptes educatius.

Paraules clau: Educació Social, escola, èxit acadèmic, educació no formal, abandonament educatiu.

ABSTRACT:

A different educational policy is needed in Education, a much more compensating one, more social, broader and solidary, one that promotes citizens' equality and well-being, and that focuses on the most needed sectors of society where social workers have an important role for educational equality and academic success. Therefore, by means of this research, it is expected to demonstrate and justify the need of the social worker's figure in the field of formal education. This is a factor which can change the current educational situation, taking part in social problems, and in learners' social and familiar sphere, as schools can no longer provide an answer to a globalised and complex society that is immersed in numerous social changes caused by the crisis. Hence, professional social workers are needed in schools in order to face the new educational challenges.

Keywords: Social Education, school, academic success, no formal education, early school leaving.

Índex

1. Introducció.....	5
2. Objectius.....	7
3. Metodologia.....	8
4. Fonamentació teòrica.....	9
4.1. Situació educativa actual.....	9
4.2. L'Educació Social.....	14
4.2.1. Funcions de l'Educador/a Social.....	14
4.2.2. Els àmbits de l'Educació Social.....	15
4.3. L'èxit educatiu com a factor de benestar social	17
4.3.1. El paper de l'Educador/a Social fora de l'àmbit educatiu en la consecució de l'èxit acadèmic.....	22
4.4. La figura de l'Educador/a Social dins l'àmbit escolar. Justificació de la importància de la seva integració.....	23
4.4.1. L'Educador/a Social te cabuda dins l'àmbit escolar.....	24
4.4.2. Funcions de l'Educador/a social en l'escola. Què pot aportar aquest professional?.....	27
4.4.3. Educadors/es Socials integrats en centres educatius.....	30
5. Conclusions.....	34
6. Referències bibliogràfiques.....	36

1. Introducció

Al nostre país un de cada quatre joves no aconsegueix tenir èxit acadèmic i, per conseqüència, fracassa en els seus estudis. Les Illes Balears són una de les comunitats amb pitjors resultats acadèmics en totes les àrees. Davant aquesta problemàtica, què fa al sistema educatiu en general i els centres escolars en particular per afrontar l'absentisme, l'abandonament i/o el fracàs acadèmic?

Si fem un repàs a les dades que presenta el Sistema Estatal d'Indicadors de l'Educació (SEIE, 2015), segons l'estadística educativa, l'any 2014, la taxa d'abandonament prematur de l'educació i la formació a Espanya es va situar al 21,9%,. I, si analitzem les dades per comunitats autònomes, l'indicador d'abandonament situa a les Illes Balears amb un 32,1% i Andalusia amb un 27,7%, ambdues superiors al 25% global. Encara que durant els darrers anys aquesta tendència ha disminuït quasi 10 punts, els elevats nivells d'abandonament educatiu prematur són motius de creixent preocupació, essent aquest, un dels problemes més greus del sistema educatiu espanyol.

Aquest, sens dubte, és un fenomen que no només depèn de la institució educativa, sinó dels estudiants, de les famílies, professors, de la comunitat, de les polítiques de l'Estat i de la societat amb les seves diferents organitzacions. Per tant, quin paper juga la figura de l'educador social en la lluita per a la igualtat i l'èxit escolar?

En l'actualitat, aquesta situació educativa és un problema d'especial rellevància, ja que vivim en una societat en la qual el coneixement és clau per al desenvolupament econòmic, perquè cada persona pugui accedir a un treball i pugui tenir una casa i un estil de vida en condicions. Així, la formació i l'aprenentatge, són elements bàsics per evitar l'exclusió i la marginació social i econòmica.

Així, són les necessitats educatives de les persones, juntament amb el creixement de les problemàtiques socials derivades de guerres, crisis i canvis econòmics, socials i polítics, les que fan que sorgeixi la demanda de professionals com els educadors socials que s'ocupin d'atendre les necessitats de col·lectius vulnerables i en risc social.

Per tant, és necessària i de veritable importància la integració d'aquesta figura no només en l'àmbit de l'educació no formal, sinó també dins el de l'educació formal. Gairebé sempre es

tendeix a relacionar l'Educació Social amb contextos emmarcats dins de l'educació no formal però s'intentarà demostrar que aquest perfil té també cabuda dins els centres educatius.

2. Objectius

Objectiu principal:

1. Examinar el paper de l'educador social entorn a l'àmbit de l'educació formal en la lluita per a la igualtat i l'èxit escolar
  - a. Demostrar la importància de la presència de la figura de l'educador social dins l'àmbit educatiu.
  - b. Exposar les possibles actuacions que duen i poden dur a terme els educadors socials, dins i/o fora dels centres escolars envers el fracàs acadèmic.

3. Metodologia

El procés metodològic que se seguirà per dur a terme aquest estudi serà el següent:

- 1.** Recerca documental
- 2.** Breu anàlisi sobre les dades disponibles de la situació educativa actual per tal de mostrar una necessitat socioeducativa que permeti determinar i proposar la figura de l'educador/a social dins l'àmbit educatiu.
- 3.** Determinar quin és el paper que juga l'Educador/a Social fora de l'àmbit educatiu en la consecució de l'èxit acadèmic.
- 4.** Especificar les funcions de l'Educador/a Social relacionades amb les necessitats que presenta el Sistema Educatiu Espanyol.
- 5.** Proposar quines haurien de ser les competències i tasques d'aquesta figura professional, donades les necessitats identificades dins i fora de les escoles per tal de compensar les desigualtats socials que influeixen en el futur èxit acadèmic.
- 6.** Conclusions finals

4. Fonamentació teòrica

4.1.SITUACIÓ EDUCATIVA ACTUAL

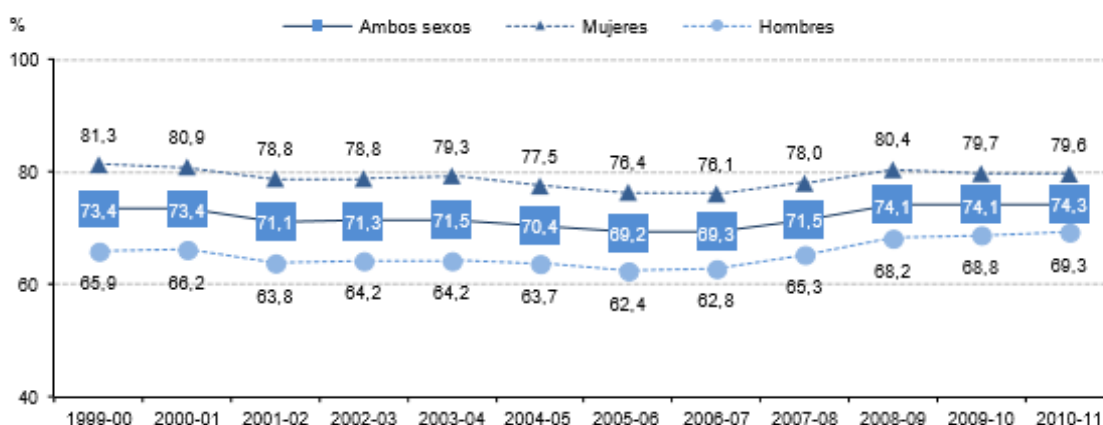
Tal com exposa l'article 2 de la Llei Orgànica 8/2013 (9 de desembre de 2013), per a la millora de la qualitat educativa: "el funcionament del Sistema Educatiu Espanyol es regeix pels principis de qualitat, cooperació, equitat, llibertat d'ensenyament, mèrit, igualtat d'oportunitats, no discriminació, eficiència en l'assignació de recursos públics, transparència i rendició de comptes". Així, l'aprenentatge a l'escola ha d'anar dirigit a formar persones autònomes, crítiques i amb pensament propi, sent l'educació el principal element de mobilitat i benestar social.

Per la seva part, la Llei Orgànica d'Educació, detalla l'exigència de proporcionar una educació de qualitat a tots els ciutadans, en tots els nivells del sistema educatiu i la necessitat de què tots els components de la comunitat educativa col·laborin juntament amb el compromís de la Unió Europea per tal de reduir les elevades taxes de terminació de l'educació bàsica sense titulació i d'abandó primerenc dels estudis. (Art. 1, 3 de maig de 2006).

Dit això, per tal de proporcionar un panorama de la situació educativa actual i tenint en compte que a Espanya per a valorar l'èxit escolar s'empra la taxa de titulació en l'ESO, requisit acadèmic per a posteriors estudis de Batxillerat o de Formació Professional, s'han analitzat les dades recollides a l'Informe Espanyol (2013) del Ministeri d'Educació, Cultura i Deport, que ens serviran per a valorar posteriorment l'eficàcia actual del sistema educatiu.

Gràfica 1.1:

Evolució de la taxa bruta de titulats en Educació Secundària Obligatòria per curs escolar. Cursos 1999-00 a 2010-11

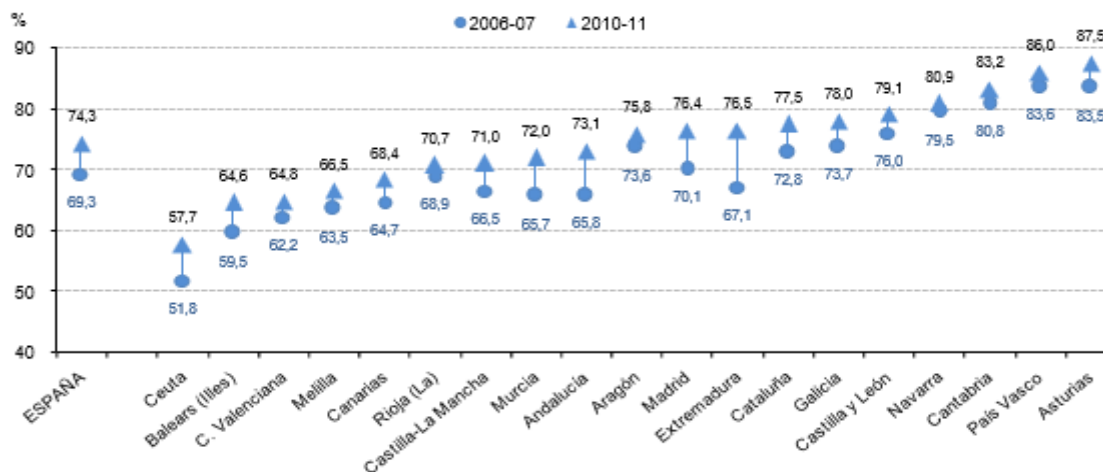

(Mecd, 2013, p.18)

En el següent gràfic podem observar com les Illes Balears se situen en una de les comunitats autònomes amb els pitjors resultats quant a titulats en Educació Secundària Obligatòria, amb un 59.5% de titulats, encara que s'hagi experimentat un augment per damunt de la mitja dels darrers anys.

Gràfica 1.2:

Taxa bruta de titulats en Educació Secundària Obligatòria, per comunitat autònoma. Cursos 2006-07 i 2010-11.

(Mecd, 2013, p.19)

Si ens fixem amb el percentatge de la població espanyola entre 18 i 24 anys que ha completat com a màxim la primera etapa d'Educació Secundària i no segueix cap estudi o formació durant l'any 2012 és d'un 24.9%, una gran diferència en comparació amb el 12.8% de la Unió Europea.

Gràfica 1.3:
Percentatge de població de 18 a 24 anys que ha completat com a màxim la Educació Secundària primera etapa (CINEMA 2) i no segueix cap estudi o formació. Unió Europea. Any 2012.

	Ambos sexes	Hombres	Mujeres
UE (27)	12,8 (p)	14,5 (p)	11,0 (p)
Alemania	10,5 (p)	11,1 (p)	9,8 (p)
Austria	7,6	7,9	7,3
Bèlgica	12,0	14,4	9,5
Bulgària	12,5	12,1	13,0
Chipre	11,4	16,5	7,0
Dinamarca	9,1	10,8	7,4
Eslovàquia	5,3	6,0	4,6
Eslovènia	4,4	5,4	3,2 (u)
Espanya	24,9	28,8	20,8
Estonia	10,5	14,0	7,1
Finlàndia	8,9	9,8	8,1
Frància	11,6	13,4	9,8
Grecia	11,4	13,7	9,1
Hungria	11,5	12,2	10,7
Irlanda	9,7	11,2	8,2
Itàlia	17,6	20,5	14,5
Letònia	10,5	14,5	6,2
Lituània	6,5	8,2	4,6 (u)
Luxemburg	8,1 (p)	10,7 (p)	5,5 (p)
Malta	22,6	27,5	17,6
Països Baixos	8,8 (p)	10,2 (p)	7,3 (p)
Polònia	5,7 (p)	7,8 (p)	3,5 (p)
Portugal	20,8	27,1	14,3
Reino Unido	13,5	14,6	12,4
República Checa	5,5	6,1	4,9
Rumania	17,4	18,0	16,7
Suecia	7,5	8,5	6,3

(-) Datos no disponibles.

(u) Datos con problemas de comparabilidad

Especificaciones técnicas: Calculado por Eurostat con el método basado en medias anuales.

Fuente: Labour Force Survey (Encuesta Europea de Población Activa) - Medias anuales. Eurostat.

(Mecd, 2013, p.112)

Si seguim analitzant les dades i els indicadors del sistema educatiu, veurem com n'apareix un que destaca per la seva magnitud: l'abandonament prematur de l'educació.

Segons l'Informe Espanyol (2013), els objectius educatius establerts pel 2020 pretenen aconseguir que a Espanya el percentatge de joves de 18 a 24 anys que abandonen prematurament l'educació i la formació sigui inferior al 15%.

En les gràfiques (2,1 i 2,2) que es presenten a continuació, es pot apreciar que la millora en les comunitats ha estat significativa i que fins i tot algunes ja han aconseguit l'objectiu fixat per a Espanya. Però, sense dubte, l'abandó primerenc a Espanya se situa clarament per sobre dels nivells dels països del nostre entorn i a pesar que es reconeix una sostinguda i substancial reducció a partir de 2008, es tracta encara d'un problema generalitzat que afecta, encara que amb intensitat dispar, a totes les regions.

Gràfica 2.1
Percentatge de població de 18 a 24 anys que ha completat com a màxim Educació Secundària primera etapa (CINE 2) i no segueix cap estudi o formació, per comunitat autònoma. Anys 2000 a 2012 (1).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Espanya	29,1	29,7	30,7	31,6	32,0	30,8	30,5	31,0	31,9	31,2	28,4	26,5	24,9
Andalucía	35,5	35,3	36,8	38,2	39,2	37,9	38,1	37,3	38,5	37,5	34,7	32,5	28,8
Aragón	21,9	20,8	27,0	24,0	23,5	23,0	26,0	26,0	25,6	25,1	23,7	22,7	20,4
Asturias (Principado de)	21,8	19,8	22,4	28,6	26,3	20,1	23,2	22,5	19,7	21,1	22,3	21,9	19,4
Baleares (Illes)	42,0	40,7	40,3	41,4	42,5	39,3	36,5	43,1	43,2	40,8	36,7	30,7	30,1
Canarias	34,1	36,9	33,0	32,7	33,5	30,5	34,5	36,3	34,1	31,3	30,4	31,5	28,3
Cantabria	22,8	24,2	26,2	29,1	26,3	21,8	23,6	25,3	22,8	23,9	23,9	21,2	14,0
Castilla y León	21,6	22,9	22,8	24,4	23,3	25,7	23,8	23,5	26,0	27,0	23,3	27,3	21,5
Castilla-La Mancha	35,8	36,4	36,5	36,2	37,0	36,5	38,6	37,2	38,1	34,4	33,2	31,6	26,9
Cataluña	29,1	30,1	31,2	33,9	34,0	33,1	28,6	31,6	33,2	31,9	29,0	26,0	24,0
Comunitat Valenciana	32,7	35,8	36,0	36,0	35,6	32,1	31,5	31,6	33,1	32,8	29,2	27,4	26,9
Extremadura	41,0	37,9	38,2	36,9	39,7	37,0	35,9	34,3	33,6	34,5	31,7	29,6	32,2
Galícia	29,2	27,5	26,9	25,0	24,3	23,0	24,9	23,9	24,1	26,0	23,1	20,8	23,1
Madrid (Comunidad de)	19,6	20,8	23,7	22,6	25,4	26,0	26,0	25,8	26,9	26,3	22,3	19,8	22,2
Murcia (Región de)	39,2	37,7	38,7	42,0	42,8	39,4	38,7	39,6	41,0	37,3	35,5	30,7	27,7
Navarra (Comunidad Foral de)	16,4	17,9	21,6	20,8	21,2	18,4	13,5	17,1	19,2	19,8	16,8	12,0	13,3
País Vasco	14,7	14,7	13,2	15,8	13,4	14,5	14,5	14,3	14,7	16,0	12,6	13,0	11,5
Rioja (La)	26,1	27,0	27,3	34,7	35,0	29,0	27,1	30,3	37,2	32,7	28,1	30,2	22,8
Ceuta y Melilla	37,5	32,2	36,1	40,8	41,3	44,4	47,0	49,2	42,1	36,0	40,7	32,2	37,0

(1) Los datos deben ser tomados con precaución, pues los derivados de tamaños muestrales pequeños están afectados por fuertes errores de muestreo.

Fuente: Encuesta de Población Activa. Medias anuales. INE

(Mecd, 2013, p.110)

Gràfic 2.2:
Percentatge de població de 20 a 24 anys que ha completat al menys el nivell de la Educació Secundària segona etapa (CINE 3), per comunitat autònoma. Anys 2000 a 2012 (1).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Espanya	66,0	65,0	63,7	62,2	61,2	61,8	61,6	61,1	60,0	59,9	61,2	61,7	62,8
Andalucía	58,4	58,6	56,4	54,2	52,8	53,1	52,3	54,0	53,0	53,0	53,6	55,2	56,9
Aragón	75,0	75,5	68,0	71,3	70,1	70,8	67,9	66,4	67,3	68,7	67,2	64,6	68,1
Asturias (Principado de)	71,6	73,8	72,4	64,6	66,9	72,2	67,0	70,2	72,8	70,8	68,6	70,2	71,4
Baleares (Illes)	51,1	50,7	54,2	52,2	51,1	51,9	51,0	47,6	48,2	46,5	49,7	55,4	53,1
Canarias	55,8	54,5	59,3	59,1	58,4	59,3	54,4	52,1	55,5	57,1	56,1	53,8	57,3
Cantabria	70,9	69,8	67,1	65,3	67,0	71,8	69,6	67,5	70,4	65,3	63,3	68,9	76,7
Castilla y León	70,3	69,7	70,0	67,6	70,2	66,6	67,1	67,4	67,1	66,0	66,2	60,7	66,4
Castilla-La Mancha	59,0	57,7	55,8	55,5	55,6	55,0	54,2	54,1	51,7	55,0	54,9	55,5	58,1
Cataluña	67,8	65,4	65,0	60,9	59,4	61,2	65,7	61,2	59,4	61,4	61,7	62,7	64,9
Comunitat Valenciana	62,3	58,4	58,1	58,4	58,6	61,0	61,8	61,4	59,1	56,7	59,5	59,3	59,2
Extremadura	51,8	55,5	57,3	55,7	51,9	53,9	54,6	55,4	53,6	52,9	56,6	57,2	53,1
Galícia	65,0	66,6	66,8	69,2	68,8	69,2	67,5	68,0	66,2	63,4	66,9	67,7	64,9
Madrid (Comunidad de)	77,9	75,7	72,0	72,2	68,6	67,9	66,4	67,2	65,4	66,1	68,9	70,2	68,7
Murcia (Región de)	57,2	58,4	56,0	52,9	51,7	53,0	51,9	51,8	51,0	54,1	56,2	57,6	60,1
Navarra (Comunidad Foral de)	82,3	79,8	75,6	75,0	73,7	77,4	82,9	78,3	77,3	74,4	76,6	80,2	79,4
País Vasco	81,5	81,4	80,9	78,3	81,5	81,0	81,2	80,8	80,1	76,9	80,1	78,5	80,0
Rioja (La)	70,7	71,9	69,7	63,2	59,8	67,8	64,8	62,1	59,3	61,4	63,5	59,8	66,9
Ceuta y Melilla	53,1	56,1	53,7	53,6	50,6	46,2	39,4	37,5	43,2	51,0	42,9	52,6	45,9

(1) Los datos deben ser tomados con precaución, pues los derivados de tamaños muestrales pequeños están afectados por fuertes errores de muestreo.

Fuente: Encuesta de Población Activa. Medias anuales. INE

(Mecd, 2013, p.110)

Amb tot, a la vista de la situació actual, la Unió Europea considera important continuar amb els esforços que afavoreixin la reducció de l'abandonament prematur de l'educació i la formació a través d'estratègies globals. Així, tal com presenta l'Informe Espanyol (2013,

p.68), "és necessari coordinar els esforços, actuacions i aportacions de recursos, econòmics i humans, provinents tant del Ministeri d'Educació, com de les comunitats autònomes i d'altres administracions i organismes, que condueixin a l'assoliment d'aquest gran objectiu educatiu i social". Doncs, per augmentar la titulació en educació secundària obligatòria i reduir l'absentisme escolar, és necessari la col·laboració dels diferents membres del sistema educatiu juntament amb altres àmbits d'actuació, com la política de joventut i els serveis socials i d'ocupació. És de vital importància treballar de manera conjunta i coordinada, entre totes les administracions educatives. A més s'ha de reforçar la cooperació amb les famílies i les corporacions locals.

D'altre banda, els principals objectius que persegueix la Llei Orgànica 8/2013 (9 de desembre de 2013) són:

- Reduir la taxa d'abandonament prematur de l'educació
- Millorar els resultats educatius d'acord amb criteris internacionals, tant en la taxa comparativa dels alumnes i les alumnes excel·lents, com en la de titulats en educació secundària obligatòria
- Millorar l'ocupabilitat i estimular l'esperit emprenedor dels estudiants.
- Augmentar l'autonomia de centres, el reforç de la capacitat de gestió de la direcció dels centres, les avaluacions externes de fi d'etapa, la racionalització de l'oferta educativa i la flexibilització de les trajectòries.

Ja des de 2005, les administracions educatives i el Ministeri d'Educació començaren a posar solucions en marxa. Els programes de cooperació territorial amb un cap preventiu, el Pla PROA (Programes de Reforç, Orientació i Suport), amb l'objectiu de millorar el rendiment i l'èxit dels alumnes a l'ESO i el Pla per a la reducció de l'abandonament primerenc de l'educació i la formació, aprovat l'any 2008, són algunes de les iniciatives i mesures preventives per avançar en l'abandonament com a desafiament del sistema educatiu espanyol.

A pesar que a poc a poc es comença a dedicar un esforç per analitzar, combatre i adoptar polítiques actives per a la reducció de l'abandonament, un dels aspectes considerats clau per a l'avanç del sistema, la situació educativa actual no està passant per un bon moment. A més de la problemàtica existent, els canvis socials estan produint efectes als centres educatius on

professors i alumnes es veuen obligats a avançar al ritme de la societat per tal de poder respondre a les noves demandes.

Per concloure, sabem que fins ara, aquesta responsabilitat de formar integralment a l'alumnat ha caigut sobre els docents. Potser, hagi arribat el moment d'integrar la figura de l'Educador Social dins el personal docent per tal de combatre els problemes i necessitats que es presenten actualment en l'àmbit de l'educació formal. L'educació necessita canvis i potser aquesta sigui la resposta.

4.2. L'EDUCACIÓ SOCIAL

L'Educador/a Social és aquell professional que treballa en contacte directe amb les persones amb les quals intervé, dissenyant, desenvolupant i avaluant projectes d'intervenció socioeducativa. Així, basa la seva labor amb una anàlisi de necessitats, col·laborant amb l'orientació de polítiques socials i culturals de participació ciutadana i desenvolupant accions amb les institucions, associacions i altres entitats de caràcter públic i privat.

Segons el context històric, la funció de l'Educador Social recau en afavorir la inserció social de persones i col·lectius de població en situació de marginació, inadaptació, conflicte social i exclusió social, així com prevenir situacions en col·lectius qualificats de risc social.

4.2.1. Funcions de l'Educador/a Social

A causa de tractar-se d'una professió relativament nova, ens trobem davant una indefinida i enorme varietat de funcions assignades als educadors/es socials. Entenent que aquestes són dinàmiques i evolucionen constantment al ritme de la societat canviant en la qual vivim, és necessari que aquests professionals estiguin capacitats per "detectar i analitzar les deficiències, intervenir educativament i, en el seu cas, derivar a altres professionals els casos en els quals sigui necessària una intervenció especialitzada" (Amador, Esteban Cárdenas i Terrón, 2014, p.62).

Dit això, per tal d'analitzar i justificar la necessitat de la integració de la figura de l'educador/a social dins l'àmbit escolar, s'ha considerat pertinent adjuntar un requadre, amb aportacions de diferents autors, de les funcions de l'educador/a social les quals ens serviran més endavant per a valorar la formació i capacitat d'aquests per adaptar-se a les demandes actuals del sistema educatiu.

Funcions de l'Educador/a Social	
Formació i informació	<ul style="list-style-type: none"> – Identificació de problemes socials i causes. – Recolzament, mediació i transferència d'aprenentatge. – Desenvolupament integral de les persones: capacitats, habilitats i estratègies. – Informació sociocultural als participants en el procés educatiu
Promoció i desenvolupament	<ul style="list-style-type: none"> – Promoció personal, grupal i comunitària. – Dinamització laboral, ocupacional i sociocultural.
Mediació i relació	<ul style="list-style-type: none"> – Coordinació entre persones, grups i les seves activitats i programes. – Mediació i relació entre subjectes d'aprenentatge. – Derivació a especialistes: persones, institucions o contextos.
Orientació i assessorament	<ul style="list-style-type: none"> – Orientació i assessorament socioeducatiu i cultural. – Seguiment i orientació de persones i col·lectius amb necessitats específiques. – Facilitació d'ajuda personal/grupal eliminant tensions.
Anàlisi, planificació i avaluació	<ul style="list-style-type: none"> – Detecció, programació e investigació de projectes, programes socioeducatius i culturals. – Participació en el disseny i programes d'accions educatives de persones i/o grups en situacions específiques i d'acció directa.
Organització i administració	<ul style="list-style-type: none"> – Gestió d'activitats, programes, centres i recursos socioeducatius i culturals. – Participació i recolzament organitzatiu en les activitats socioeducatives i culturals quotidiana i comunitària.

(Amador et al., 2014, p.62)

4.2.2. Els àmbits de l'Educació Social

Tenint en compte que els àmbits de l'Educació Social sorgeixen per donar resposta a noves necessitats educatives que no són satisfetes per l'actual sistema educatiu, segons el Real Decret 1420/1991, de 30 d'agost que estableix el títol universitari oficial de Diplomant en Educació Social i les seves directrius, els camps de l'educador/a social són:

- L'educació social especialitzada
- L'animació sociocultural
- L'educació de persones adultes

L'educació social especialitzada

L'educació social especialitzada va néixer amb la finalitat de desenvolupar i fomentar una intervenció educativa que solucionés determinades conductes inadaptades i certs problemes psicosocials. Vendria a ser l'educació amb col·lectius, grups o individus que manifesten problemes d'integració social.

Alguns àmbits d'intervenció de l'Educació Social Especialitzada segons Froufe (1997, p.190-191):

1. Centres, entitats o institucions de règim tancat, com per exemple, centres d'Acollida, centres Residencials d'Infància, centres Residencials de la Tercera Edat, etc.
2. Mitjà obert: Educadors de Carrer, desenvolupament Comunitari i Serveis Socials de Base en Règim Obert.
3. Serveis d'Atenció Primària com per exemple, equips d'Assessorament, serveis d'Atenció Especialitzada a domicili, centres de Treball, residències per a Transeünts, etc.
4. Serveis o programes Especialitzats, com: Protecció i Reforma, institucions Penitenciàries, comissions d'Assistència Social, minusvalideses, tercera edat, etc.
5. Equips sociopedagògics municipals
6. Regidories de Joventut i Esport dels Ajuntaments

L'animació sociocultural

Per la seva part, l'animació sociocultural és aquella que pretén afavorir el desenvolupament comunitari i la creació o enfortiment de les xarxes relacionals i associatives, pretén afavorir el desenvolupament del procés de socialització de qualsevol subjecte, independentment de si aquest presenta o no necessitats específiques o singulars.

Alguns dels àmbits d'intervenció de l'animació sociocultural són:

- Centres de Temps Lliure i Oci: aprenentatge i realització de tallers.
- Colònies d'Estiu: activitats de temps lliure en la naturalesa.

- Clubs d'Oci i Llars: ocupació recreativa del temps lliure.
- Albergos: instal·lació d'estades individuals a baix preu.
- Museus: establir noves relacions entre el subjecte i l'obra artística.
- Ludoteques: llocs de joc i diversió per a la infància.
- Naturalesa i Temps Lliure: execució d'activitats de naturalesa i T. L.
- Centres Cívics: suport de serveis comunitaris bàsics i sectorials.
- etc.

L'educació de persones adultes

L'educació de persones adultes és aquella que pretén facilitar el desenvolupament d'un seguit d'aprenentatges bàsics per a la correcta articulació del subjecte en el seu context d'època, sempre des d'una perspectiva de desenvolupament integral de la persona. Aquesta considera aspectes diversos, com ara la lectoescriptura i els aprenentatges escolars bàsics, també aspectes com ara l'alfabetització emocional, el lleure, el treball o l'articulació social.

El Consell d'Europa (1993) citat per Froufe (1997, p.192), divideix els àmbits d'intervenció de l'educació de persones adultes en quatre àrees:

1. La formació per al món laboral, àrea que dona lloc a la formació ocupacional o laboral com a àmbit d'intervenció de la Pedagogia Social.
2. La formació cívica que permeti fer un correcte ús dels drets i deures que tot subjecte té com a ciutadà.
3. La formació bàsica compensadora de les deficiències escolars, àrea que s'identifica amb la formació d'adults en un sentit restringit i clàssic.
4. La formació per al desenvolupament personal i cultural, àrea que podem identificar amb la formació d'adults en un sentit ampli.

4.3. L'ÈXIT EDUCATIU COM A FACTOR DE BENESTAR SOCIAL

Com ja sabem, des de l'any 2008 vivim una de les pitjors crisis socials que s'han vist mai, la qual ha afectat moltes llars i ha llançat a la pobresa a milers de persones i famílies senceres. Els efectes, centrant-nos amb el món educatiu, han estat molt importants:

- Reducció del finançament de l'educació.
- Les baixes taxes de graduació en estudis obligatoris i postobligatoris

- Les altes taxes d'alumnat que repeteix durant l'escolarització obligatòria.
- L'elevat índex d'abandonament escolar primerenc.
- L'escassa qualificació acadèmica i professional de la població.
- La insuficient oferta de formació professional i desvalorització d'aquesta formació.
- Un dels índexs més baixos de població amb estudis universitaris.
- La manca d'inversions en recerca i desenvolupament.

Així, la crisi econòmica ha tingut un impacte molt greu sobre les condicions de vida de la població escolar i de les famílies que, unida a les mesures d'austeritat adoptades per les administracions educatives, ha posat en perill les polítiques d'equitat augmentant el col·lectiu d'alumnes vulnerables educativament i amb risc d'exclusió social. (Oliver, Rotger, Llinàs, Nicolau, Cañellas, Sbert, Morante, Alzina Calafat, Bauzà, Salvà, 2015). La crisi accentua les desigualtats educatives i consegüentment també la importància d'abordar de manera prioritària les iniquitats en educació.

Per tant, sabent que la pobresa provoca una greu desintegració social situant a les persones en una situació de necessitat i falta de participació en la vida social en tots els nivells, en el cas de les Illes Balears, juntament amb Canàries i Múrcia, els resultats de pobresa són molt preocupants, ja que dupliquen la mitjana estatal.

En la següent taula veiem com en les Illes Balears, l'any 2013, es registra una taxa de pobresa i exclusió social del 27,8. Només un 30 per cent de la població no es troba afectada per cap indicador d'exclusió social a les Illes Balears.

Unitats: percentatge	Taxa de risc de pobresa o exclusió social					En risc de pobresa					Amb carència material severa
	2013	2012	2011	2010	2009	2013	2012	2011	2010	2009	2013
Nacional	27,3	27,2	26,7	26,1	24,7	20,4	20,8	20,6	20,7	20,4	6,2
Andalusia	38,3	36,9	38,4	35,0	33,3	29,1	28,3	30,7	28,3	28,8	7,0
Aragó	19,8	18,4	18,6	17,5	12,6	16,1	14,5	15,5	14,2	11,3	3,3
Principat d'Astúries	21,8	24,5	20,4	16,5	18,8	14,1	13,0	14,1	11,5	13,0	4,2
Illes Balears	27,8	25,1	26,7	26,0	24,3	19,8	19,9	21,0	22,7	18,1	10,4
Canàries	35,5	40,3	37,8	35,7	38,2	28,4	33,6	30,1	29,7	30,4	8,5
Cantàbria	25,3	24,1	23,0	22,5	17,3	17,8	17,7	16,7	20,1	13,9	3,9
Castella-Lleó	20,8	20,4	22,3	23,8	22,1	17,5	15,9	17,6	19,5	18,8	1,8
Castella - la Manxa	36,7	35,1	35,3	32,3	28,6	31,3	30,0	29,4	28,3	24,8	5,8
Catalunya	20,1	22,6	21,6	19,8	19,0	13,9	15,8	14,2	14,7	15,2	6,1
Comunitat Valenciana	31,7	30,6	27,9	29,6	26,5	23,6	25,0	22,0	22,7	20,9	7,1
Extremadura	36,1	35,2	36,0	40,3	35,4	30,9	29,4	31,7	35,7	30,9	3,7
Galícia	24,3	23,8	21,0	22,7	24,6	17,2	18,3	16,1	18,1	20,6	4,6
Comunitat de Madrid	20,1	19,8	18,6	19,3	19,6	13,4	14,2	14,0	14,4	15,9	7,3
Regió de Múrcia	34,1	33,5	31,9	37,5	33,3	26,8	25,2	25,8	29,8	29,1	9,0
Ctat. Foral de Navarra	14,5	12,0	13,1	13,8	10,4	9,9	7,0	8,1	10,7	7,8	0,6
País Basc	16,8	17,7	18,9	16,3	14,8	10,5	13,3	13,8	11,7	10,0	4,8
La Rioja	22,2	22,6	26,1	27,3	19,5	19,3	16,8	20,6	21,2	17,2	6,6
Ceuta	47,0	38,4	33,6	35,9	37,3	40,8	32,2	26,3	31,3	36,4	15,3
Melilla	31,4	14,5	34,7	35,4	33,9	21,7	8,6	26,5	25,8	30,0	14,8

Taula 12. Risc de pobresa o exclusió social. (estratègia Europa 2020).
Font: INE (2013)

(Oliver, M.F.; Rotger, B.; Llinàs, B. et al., 2015, p.28)

Cal apuntar que, aquesta taxa de risc de pobresa és diferent en funció del nivell de formació de l'individu: a més formació, menys possibilitat de pobresa. Per tant, la millora educativa és clau per rompre la línia de transmissió de la pobresa de pares a fills i afavorir el desenvolupament del potencial dels menors.

Per altra banda, l'origen social, el sexe, la pertinença a minories ètniques o la migració i la pertinença a famílies desestructurades, juntament amb la pobresa, són alguns dels factors que dificulten d'alguna manera la consecució de l'èxit acadèmic dels/les alumnes.

Sens dubte, l'educació i l'èxit acadèmic són condició necessària per a garantir el benestar social i econòmic del futur de les societats. Autors com Oliver, M.F.; Rotger, B.; Llinàs, B. et al., (2015, p.30), apunten que, "val la pena invertir en educació i fer l'esforç, la qual cosa comporta una gran responsabilitat per als poders públics i per a la societat, que han de diferenciar entre el que és estratègic i el que és conjuntural". Així, l'estratègia proposada per la UE pel 2020 en la consecució d'un major benestar social, estableix l'èxit educatiu com un

dels seus cinc objectius principals, que es concreta a reduir l'abandonament primerenc fins al 10% i incrementar fins a almenys el 40% els graduats en ensenyament superior. Aquesta, considera que el creixement econòmic i el benestar de la societat vendran de la mà dels canvis que s'han de produir en l'institució educativa, ja que completar amb èxit l'educació mitjana superior, brinda als individus millors perspectives d'ocupació i estils de vida més sans.

Per la seva part, l'OECD (2012), considera que les persones més educades contribueixen a construir societats més democràtiques i a constituir economies més sostenibles, són menys dependents de l'ajuda pública i menys vulnerables a les contraccions econòmiques. Les societats amb individus preparats estan millor capacitades per respondre a les crisis. Així doncs, invertir en l'educació en tots els nivells educatius, i en particular per a nens d'entorns socioeconòmics en desavantatge, és alhora just i econòmicament eficient.

En definitiva, evidentment, és important incrementar el nivell formatiu de tothom, però donar especialment importància i prioritzar l'èxit acadèmic i educatiu de l'alumnat desafavorit és una aposta eficient per a reduir l'abandonament educatiu al qual ens enfrontem avui dia. L'educador social, doncs, pot ser una aposta segura a l'hora d'aportar les seves capacitats i competències en l'entorn escolar envers els alumnes amb situació de risc d'exclusió social.

La Fundació Bofill (M. Martínez i B. Albaigés, 2013), destaca cinc perspectives o dimensions clau per a la consecució de l'èxit educatiu:

- L'èxit educatiu implica una millora del rendiment acadèmic fins a assolir els millors nivells d'instrucció superiors.
- L'èxit educatiu ha de garantir l'equitat educativa i ha de promoure la igualtat d'oportunitats en l'accés i aprofitament dels recursos educatius, evitant que l'origen social condicioni les trajectòries educatives dels individus i fomentant la cohesió social.
- L'èxit educatiu implica reforçar l'adhesió educativa i aconseguir una identificació i vinculació positiva dels individus amb l'àmbit educatiu.
- L'èxit educatiu també implica treballar la transició educativa i acompanyar els individus al llarg de la seva trajectòria formativa.

- L'èxit educatiu implica el retorn de la inversió en educació, a més d'aprofitar el capital educatiu i estimulat que la població inverteixi a formar-se.

Per tant, dit això, l'equitat, promoure la igualtat d'oportunitats en l'accés a l'educació en tots els nivells, és considerada una de les prioritats vitals a l'hora de promoure l'èxit educatiu. "En general, qui disposa de més capital educatiu, presenta també més tendència a participar en l'oferta formativa, i els infants socialment menys afavorits tendeixen a accedir més tard al sistema educatiu i a abandonar-lo més d'hora". (M. Martínez i B. Albaigés, 2013, p.47). Combatre la segregació escolar de l'alumnat entre centres educatius i dins d'aquests és un dels reptes educatiu per tal de combatre aquestes desigualtats socials.

En definitiva, per tal de fer front als principals reptes que té l'educació, és necessari integrar àmbits tan diversos, però interrelacionats entre si, com:

- Les polítiques laborals i la seva incidència sobre la conciliació entre vida familiar i laboral
- La promoció de capital social, econòmic i cultural i la igualtat d'oportunitats d'accés a la formació al llarg de la vida.
- Les polítiques d'infància i joventut en relació amb els usos del temps lliure dels infants socialment menys afavorits.
- Les polítiques de salut adreçades a millorar les condicions de vida de les famílies i la infància.
- Les estratègies per combatre la segregació escolar a escala local i millorar la igualtat d'oportunitats relacionades amb el fet migratori.
- La promoció de l'aprenentatge de llengües estrangeres.
- La promoció de l'escolarització primerenca i de les polítiques d'acompanyament a l'escolaritat.
- La millora de l'oferta de formació professional.
- Etc.

M. Martínez i B. Albaigés (2013) conclouen dient:

Cal consolidar la força de l'escola: una escola que acompanyi la singularitat de cada alumne i que estigui compromesa socialment. (...) més equitat i més excel·lència en el sistema, i de més legitimitat per a l'escola com a institució social, no és assolible en termes merament declaratius, sinó que cal fer-ho en termes propositius i mitjançant polítiques concretes que prioritzin aspectes com ara l'atenció personalitzada i l'acompanyament a l'escolaritat de l'alumnat, i també que fomentin de manera compartida el compromís social de totes les escoles —públiques i concertades—, i també de la resta d'agents educatius i socials del territori, amb la millora dels resultats educatius globals del sistema i amb la promoció del valor social de l'educació. Cal una escola compromesa socialment, però això també requereix una societat compromesa amb l'escola. (p.100).

4.3.1. EL PAPER DE L'EDUCADOR/A SOCIAL FORA DE L'ÀMBIT EDUCATIU EN LA CONSECUCÓ DE L'ÈXIT ACADÈMIC.

Els grans avenços culturals, econòmics i socials produïts en la societat del benestar plantegen noves necessitats i reptes que exigeixen a l'àmbit educatiu canvis radicals que van més enllà del sistema educatiu reglat. Així, l'educació formal és incapaç d'abastar, qualitativament i quantitativament les necessitats de formació de les societats i necessita l'educació no formal com a part important de l'esforç total de l'ensenyament en qualsevol país.

La contribució dels agents d'educació no formal com els educadors/es socials, a la millora de l'èxit escolar és molt important, no només pel que fa a la provisió d'oportunitats educatives, sinó també pel que fa a la valoració de la institució escolar i a la generació d'expectatives educatives. Convé recordar que l'educació no formal esdevé un espai de socialització tan transcendent com el de l'escola.

En aquest cas, el que caracteritza l'educació social és que es tracta d'una educació no formal que actua prioritàriament amb persones i col·lectius en situació de conflicte social i amb col·lectius amb risc d'exclusió social. És una educació no formal perquè posseeix una intencionalitat en les seves intervencions, així com processos sistemàtics d'ensenyança i aprenentatge i es duu a terme fora del sistema educatiu reglat.

Així, els educadors/es socials, mitjançant l'educació no formal, pretenen educar i transmetre creences, valors, sabers, habilitats, aptituds, actituds i sentiments que reflecteixin el moment

en què es troba la societat amb la intenció que l'educació avanci. Duen a terme intervencions socioeducatives tant a centres, entitats o institucions de règim tancat així com a medi obert, totes elles amb una intenció educativa, dintre d'un marc social i amb la finalitat de millorar la qualitat de vida dels educands incidint positivament en la seva participació en societat. En definitiva, es tracta d'un camp que pot tenir una incidència decisiva en la millora de l'èxit educatiu encara que les estadístiques educatives apunten que no és suficient.

Per altra banda, i estant d'acord amb M. Martínez i B. Albaigés (2013), la millora de l'èxit educatiu passa indubtablement per garantir una millor coordinació entre els diferents agents implicats. Per tant, és necessari millorar el treball integrat entre agents educatius i socials, ja que algunes anàlisis senyalen l'existència d'un dèficit de coordinació entre serveis educatius i serveis socials, en la transversalitat de les polítiques dins de les mateixes administracions, etc. Així, el treball en xarxa i la coordinació de l'escola juntament amb altres agents socials és de vital importància però tampoc suficient. No s'estan establint els llaços necessaris entre l'escola i l'entorn social dels col·lectius en situació de risc social per tal d'actuar en conseqüència en tots els sentits i casos. Cal la coresponsabilitat dels diferents agents educatius, socials i econòmics per aconseguir millorar els resultats educatius i aconseguir un model educatiu d'èxit.

Dit això, és evident que l'escola presenta problemes a l'hora d'adaptar-se a les noves realitats socials existint així un desfase entre l'escola i el context. Per respondre a aquestes necessitats és necessària una formació més versàtil, pot ser l'educador/a social sigui la resposta, ja que la institució per si mateixa té problemes per donar resposta a les necessitats d'una societat canviant.

4.4. LA FIGURA DE L'EDUCADOR/A SOCIAL DINS L'ÀMBIT ESCOLAR. JUSTIFICACIÓ DE LA IMPORTÀNCIA DE LA SEVA INTEGRACIÓ.

Els canvis socials, les necessitats i problemes que presenta la societat, afecten la institució escolar, la qual ha de donar resposta a les diferents problemàtiques (físiques, psíquiques, etc.) i factors (família, orígens, zones d'entorn, etc.) que afecten els diferents col·lectius. S'hauria de valorar, emperò, si aquests professionals estan qualificats i preparats per donar resposta a aquestes necessitats. Segons Menacho (2013, p.1), "ni les escoles ni els docents estan preparats per afrontar dites necessitats (...), ja que no reben la formació necessària per resoldre conflictes i educar en temes referits a l'educació social".

És per això que, mitjançant aquest estudi, es pretén demostrar la necessitat d'introduir l'educació social dins l'escola, per tal de donar resposta a aquestes problemàtiques (fracàs acadèmic, absentisme, exclusió social i educativa, conflicte en les aules, etc.) que ni el sistema educatiu ni els docents poden cobrir ara per ara. Per la seva part, José Ortega, citat per Cabrera (2004, p. 4), apunta que "és impensable una escola que per sí mateixa sigui capaç d'aconseguir la integració i la convivència en el marc d'una societat més globalitzada i complexa". El sistema educatiu no domés s'ha de basar a impartir matèries didàctiques. És important promoure el desenvolupament de valors de convivència, de tolerància, democràcia i comunicació.

4.4.1. L'Educador/a Social te cabuda dins l'àmbit escolar

"Pràcticament tots els països desenvolupats estan immersos en processos de transformació dels sistemes educatius. Les transformacions socials estan obligant als diferents països a introduir canvis normatius i programàtics per adequar els sistemes educatius a les noves exigències". (Llei Orgànica 9 de desembre de 2013)

En relació, en l'actualitat, no existeixen molts d'estudis i documents que expliquin si el perfil de l'educador/a social respon a les necessitats de l'àmbit escolar. Però si es veritat que, amb els canvis socials i les noves necessitats que demanda la societat, són varis els autors que consideren que la figura de l'educador social no només té cabuda dins l'àmbit de l'educació no formal.

Si revisem la Llei Orgànica 8/2013 (9 de desembre de 2013), per a la millora de la qualitat educativa, es destaca la necessitat "d'adquirir des d'edats primerenques competències transversals, com el pensament crític, la gestió de la diversitat, la creativitat o la capacitat de comunicar, i actituds clau com la confiança individual, l'entusiasme, la constància i l'acceptació del canvi". Totes aquestes competències poden ser transmeses pels educadors/es socials, ja que són professionals dotats de preparació i formació per dur a terme accions de col·laboració que possibilitin un treball integral entre escola, la família i la comunitat.

Així, tal com apunta Menacho (2013, p. 3), és important integrar aquests professionals dins l'escola "ja que és necessària no només l'adquisició dels coneixements per entendre la vida, sinó que també es important l'adquisició de competències que ajudin a saber com viure-la".

Dit això, tenint en compte que els fins de l'educació persegueixen el desenvolupament integral de l'alumne mitjançant la transmissió de valors i principis necessaris per a la convivència en

un món globalitzat, com la tolerància i la llibertat, el desenvolupament de la personalitat i de les capacitats dels/les alumnes, la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones així com la prevenció de conflictes i la resolució pacífica, etc., i a pesar que la llei educativa pretén adaptar-se a la societat actual, la realitat és que la institució escolar i la formació dels/les futurs/es docents segueix sent la mateixa. Per tant, és molt important ampliar i millorar la formació i preparació d'aquests, dirigint-la cap a una pràctica reflexiva per a la innovació i la cooperació exigint al professorat una major implicació en la realitat social. (Durán, 2008).

Si ens centrem amb les necessitats i problemàtiques que presenta l'escola i que, al mateix temps, demostren la falta de preparació dels docents i justifiquen la introducció de canvis urgents en la institució, com la integració de l'educador/a, aquestes són múltiples i diverses.

Per exemple, la falta de participació de les famílies envers l'escola és considerada un problema important. Ens trobem davant famílies desorientades quant a com respondre davant les necessitats psíquiques i formatives dels/les menors. És necessari que l'educació arribi a les famílies, a la comunitat i a les diferents institucions. Menacho (2013) destaca:

L'excessiva abundància de models diversos i contradictoris en relació al consum, la conducta, la relació entre iguals i amb els adults, l'oci i la formació que van dirigits al/les menors, que causa desorientació al menor i a les famílies.(...). No hi ha un treball en equip. (p. 5-6).

Si a tot això li sumem la cada vegada major presència de situacions de conflicte en l'aula, tals com problemes de convivència, comportaments agressius, escassa tolerància a la frustració, falta d'habilitats socials, algunes manifestacions conflictives greus com el bullying o l'absentisme acadèmic, amb una gran incidència al nostre país, etc., la necessitat de canvi es fa més imminent. Estant d'acord amb Jurado (2011) citat per Menacho, (2013), encara que les causes d'aquests problemes poden ser múltiples i diverses, és de consideració el poc clima d'esforç que hi ha en la societat en la qual vivim, en la que es ressalten els drets però no les obligacions que tenim com adults, joves i nins/es; la permissivitat en la família i el no establiment de normes clares des del principi de la infància influeixen en l'escola. Per tant, tal vegada, una de les raons per la que l'escola no millora recau en la falta d'una figura professional preparada per afrontar i ajudar a resoldre tota aquesta conflictivitat.

Per acabar, si revisem els principis que estableix la LOE, Llei Orgànica d'Educació 2/2006 (3 de maig 2006) veurem com coincideixen amb moltes de les funcions i competències que tenen els/les educadors/es socials. Principis recollits:

- a) La qualitat de l'educació per a tot l'alumnat, independentment de les seves condicions i circumstàncies.
- b) L'equitat, que garanteixi la igualtat d'oportunitats, la inclusió educativa i la no discriminació i actuï com a element compensador de les desigualtats personals, culturals, econòmiques i socials, amb especial atenció a les que derivin de discapacitat.
- c) La transmissió i posada en pràctica de valors que afavoreixin la llibertat personal, la responsabilitat, la ciutadania democràtica, la solidaritat, la tolerància, la igualtat, el respecte i la justícia, així com que ajudin a superar qualsevol tipus de discriminació.
- d) L'orientació educativa i professional dels estudiants, com a mitjà necessari per a l'assoliment d'una formació personalitzada, que propiciï una educació integral en coneixements, destreses i valors.
- e) L'esforç individual i la motivació de l'alumnat.
- f) L'esforç compartit per alumnat, famílies, professors, centres, administracions, institucions i el conjunt de la societat.
- g) L'educació per a la prevenció de conflictes i per a la resolució pacífica dels mateixos, així com la no-violència en tots els àmbits de la vida personal, familiar i social.

En definitiva, tots aquests factors justifiquen la presència i intervenció dels educadors/es socials en els centres escolars. Aquest, sens dubte, és un professional capacitat per treballar, no només en l'àmbit de l'educació no formal, amb les famílies i amb la comunitat, sinó que també amb alumnes i docents dins l'àmbit de l'educació formal en la resolució de dificultats i conflictes que sorgeixen.

4.4.2. Funcions de l'Educador/a Social en l'escola. Què pot aportar aquest professional

"L'educador/a social no pot ser simplement el vigilant, el controlador de situacions i persones conflictives o en risc. Si la seva funció és eminentment educativa, la seva tasca ha de complementar l'acció educadora dels professors dins i fora de l'escola". (Vega, 2013, p.5).

Així, es tracta d'un professional que té molt per a oferir a l'escola en la recuperació del sentit educatiu i d'inserció social. No es pot identificar l'educació amb l'ensenyament escolar. L'educació també està en la família, als barris, als serveis comunitaris, en els mitjans de comunicació.

Models que haurien d'integrar-se avui dins l'àmbit educatiu són els que es proposaren en les II Jornades "*A escola, punto de encuentro entre profesorado i educadores/as sociales*" celebrades a Santiago, l'any 2006. En la reflexió sobre les tasques que poden dur a terme conjuntament els professors i els professionals de l'educació social es tractaren l'existència de diferents alternatives per integrar el treball dels professionals de l'educació social a l'escola. Vega (2013), les descriu de la següent manera:

- La incorporació dels educadors/es socials en el marc escolar, integrats en els departaments d'orientació, requereix un esforç de planificació i d'adequació dels projectes a cada realitat socioeducativa, així com la recreació de mecanismes de coordinació entre els diferents professionals cridats a intervenir: professors, orientadors i educadors/es socials.
- La presència i la col·laboració dels professionals de l'educació social amb l'escola, des de diferents instàncies del context sociocomunitari (administració local, associacions, etc.) obliga igualment a aclarir les diferents dimensions del projecte educatiu que es pretén impulsar, així com a aconseguir canals de comunicació i coordinació entre els professionals i les institucions implicades. (p.11).

I, en relació a aquestes tasques, destaquen les pràctiques que duen a terme els/les educadors/es socials a Castella i Lleó, La Manxa i Extremadura, dignes de mencionar:

- Un model més general i indiferenciat que, sense deixar la funció medidora en conflictes i la seva resolució, té atribuïdes funcions docents (tutories, biblioteques, vigilància, estudi...), ensenyament de matèries, atenció en residències així com

funcions d'orientació laboral i assessorament. Participa del model orientador, preocupant l'atenció a la diversitat i la interculturalitat.

- Un model més específic i especialitzat, centrat sobretot en les accions a favor de la convivència i en la prevenció, tractament i control de l'absentisme escolar, transport escolar, serveis socials, habilitats socials i resolució de conflictes i en la prevenció i tractament de la violència i assetjament escolar. Aquests dos models haurien d'integrar-se avui dins l'àmbit educatiu. (Vega, 2013, p.12)

Arrikaberri, Caballero, Huarte, Tanco, Etayo & Urdániz (2013, p.14), destaquen les diferents funcions que poden exercir els/les educadors/es socials dins l'escola, recollides en els documents professionalitzadors (ASEDES, 2007):

Funció preventiva

- Detecció i valoració de necessitats educatives associades a situacions de risc
- Detecció i prevenció de factors de risc que puguin deriva en situacions educatives favorables.
- Col·laboració en la prevenció i tractament de l'absentisme escolar.
- Prevenció de qualsevol tipologia de violència.
- Implementació de programes de prevenció d'hàbits no saludables amb alumnes, pares i mare i resta de la comunitat educativa.

Funció mediadora

- Intervenir en situacions de conflicte escolar, extraescolar i/o familiar.
- Participar en l'elaboració, execució, implementació i avaluació del Pla de Convivència de Centre.

Funció Educativa

- Col·laborar en el disseny de programes d'intervenció socioeducativa a nivell individual, grupal i familiar.
- Participar en la planificació, desenvolupament i evolució del pla d'acció tutorial.
- Crear vies de participació i intercanvi amb col·lectius i institucions de la comunitat per conèixer i aprofitar els recursos en l'àmbit cultural, laboral, etc.

- Intervenir amb pares-mares mitjançant sessions formatives, informatives o mitjançant la creació d'escoles de família que estan en el nucli familiar.
- Coordinar-se amb els membres de la comunitat escolar i participar en les sessions dels òrgans dels centres.
- Coordinar les seves intervencions amb les quals es realitzen des dels Serveis Socials i/o centres de salut, recursos comunitaris, etc.

En la mateixa línia, López (2013, p.5), destaca les següents funcions pròpies i exclusives o en col·laboració a desenvolupar per les educadores i educadors socials en els centres escolars:

- Elaboració i avaluació de propostes de programes de convivència en el centre educatiu.
- Col·laboració amb els òrgans del centre en el compliment de les normes del centre i del seu reglament de règim intern.
- Disseny, implementació i avaluació de propostes per fomentar les relacions del centre amb l'entorn social en què està enquadrat.
- Col·laboració en el desenvolupament de programes d'educació per a la salut, medi ambient, consum en la tolerància i igualtat, pau i altres que determini el Dep. D'Orientació o l'equip directiu o altres òrgans.
- Desenvolupament de programes d'interrelació amb la comunitat d'aprofitament i coneixements dels recursos de l'entorn, laborals, naturals, etc.
- Creació d'espais i d'equips de treball mediadors i negociadors per a l'eficàcia en la resolució de conflictes.
- Seguiment i control de les situacions d'absentisme escolar, fracàs i violència.
- Seguiment i col·laboració en la resposta educativa a l'alumne amb comportaments problemàtics.
- Desenvolupament de programes per prevenir i afrontar la conflictivitat escolar. Programes d'integració escolar.
- Planificació, coordinació i desenvolupament, amb el departament d'activitats complementàries i extraescolars o amb l'AMPA o amb el consell escolar, d'activitats socioculturals contextualitzades que millorin les relacions centre-entorn i que propiciïn la creació de xarxes de comunicació estables.

- Programació i execució amb el Dep. D' orientació i l'equip directiu actuacions encaminades a garantir la informació puntual a les famílies sobre el procés educatiu dels seus fills.
- Elaboració de programes d'informació, orientació i assessorament i associació als alumnes.
- Participació en els programes d'assessorament, formació i associació de pares i mares.
- Suport a la formació del professorat.

Després de revisar les lleis i les funcions dels educadors/es socials, veiem com aquest s'adequa completament a les demandes del sistema educatiu actual. Ara només falta integrar-lo dins la comunitat educativa, la qual necessita equips multidisciplinaris que puguin donar resposta a la complexitat de les relacions que es donen entre alumnat. Així, "cal seguir treballant i promovent que les normes legals d'educació i/o serveis socials incorporin, com a membre de ple dret en els equips multiprofessionals, a les educadores i els educadors socials". (López, 2013, p.6).

4.4.3. Educadors/es Socials integrats en centres educatius

La incorporació de la figura de l'Educador/a Social en centres educatius, generalment de secundària, en comunitats autònomes com Extremadura, Andalusia, Catalunya, Euskadi, Aragó i Castella la Manxa, ja és una realitat.

En el cas d'**Extremadura**, la Llei 4/2011 especifica que els educadors/es socials intervindran en els centres públics per contribuir a l'educació integral de l'alumnat. (Art. 59, 7 de març de 2011). Aquests, segons la llei, tindran la consideració d'agents educatius de caràcter no docent, és a dir, podran participar amb veu però sense vot en el claustre quan la direcció del centre ho requereixi. Així, les seves funcions seran:

- Dissenyar i executar accions que afavoreixin la convivència escolar, en col·laboració amb els diferents sectors de la comunitat educativa i social.
- Detectar els factors de risc que puguin derivar en situacions socioeducatives desfavorables i contribuir a la superació de les mateixes.
- Col·laborar amb el professorat del centre en l'acció tutorial i en la mediació de conflictes, propiciant estratègies per a la seva resolució.
- Altres que determini l'Administració educativa.

Tal com apunta Galán (2007), les funcions i àmbits d'actuació abordats per aquesta nova figura professional en la comunitat d'Extremadura són:

1. Contribució amb els documents d'organització i funcionament dels centres.
2. Coordinació professional en el centre educatiu.
3. Control de l'absentisme escolar.
4. Relacions amb les famílies.
5. L'Educador Social i les institucions de la comunitat.
6. Participació de les responsabilitats i funcions del Departament d'Orientació i col·laboració en les funcions del Departament d'Activitats Complementàries i Extraescolars.
7. Programes socioeducatius que exerceix l'Educador Social:
  - 7.1. Educació per a la salut
  - 7.2. Oci i temps lliure
  - 7.3. Educació per a la convivència
  - 7.4. Absentisme escolar
  - 7.5. Modificació de conducta
  - 7.6. Desenvolupament d'habilitats
  - 7.7. Foment de la igualtat
  - 7.8. Resolució de conflictes i mediació
  - 7.9. Suport al professorat
8. Coordinació del servei de transport escolar

"El negatiu és que l'ES, (...), sent el professional que més intervé i coneix els aspectes referits a les necessitats corresponents a l'educació social, no tingui poder en la decisió que es prengui respecte a les dites problemàtiques i necessitats". (Menacho, 2013, p. 12-13).

Per Altra banda, la Conselleria d'Educació de **Castella la Manxa** a través de l'Ordre de 13-09-2002, de la Conselleria d'Educació i Cultura, va convocar proves selectives per a la constitució d'una borsa de treball per al nomenament de funcionaris interins del Cos Tècnic, Escala Sociosanitària, Especialitat Educador Social, de l'Administració de la Junta de Comunitats de Castella-la Manxa.

Cabrera (2004), analitza una sèrie d'experiències i opinions de professionals de la província de Guadalajara que van treballar durant dos cursos en centres escolars com a educadors socials i

recull les tasques i funcions que aquestes persones van desenvolupar en la seva pràctica socioeducativa:

- Treball de les habilitats socials amb grups conflictius.
- Control de l'absentisme escolar mitjançant entrevistes amb alumnes, visites domiciliàries, coordinació amb altres serveis socials, etc.
- Acollida i acompanyament de població immigrant.
- Activitats culturals.
- Atenció individualitzada a l'alumnat amb dificultats d'adaptació escolar.
- Coordinació amb el departament d'orientació
- Coordinació amb l'equip directiu
- Coordinació amb el professorat
- Treball directe amb l'alumne

Per la seva part, a **Catalunya**, des dels anys 80, trobem actuacions formalitzades d'educadors i educadores socials dins l'àmbit educatiu. Projectes d'absentisme escolar, de mediació escolar, de salut escolar, d'integració a les aules, etc., són alguns dels projectes que es desenvolupen actualment en el dit indret. (Art. 59, 7 de març de 2011

Així, el Títol VIII de l'article 108 de la Llei 12/2009 d'Educació de Catalunya (10 de juliol de 2009), especifica que els centres educatius poden disposar de professionals d'atenció educativa, que han de tenir la titulació, qualificació i el perfil professionals adequats, per a complementar l'atenció educativa als alumnes, en funció de les necessitats de cada centre, i donar suport al desenvolupament del projecte educatiu del centre, en coordinació amb els docents.

De la mateixa manera, a la **Comunitat Valenciana** trobem múltiples experiències municipals d'incorporació d'educadors i educadores socials en centres d'educació infantil, primària i secundària, servint com a reforç a la tasca de la resta de professionals que treballen en aquests llocs.

Per altra banda, d'**Euskadi** destaca l'experiència en les comunitats d'aprenentatge, on el paper de l'ES és molt significatiu en l'activació de les famílies, en la dinamització de la coordinació comunitària, en les aules, etc.

A **Zaragoza**, comunitat d'**Aragó**, tal com apunta Ruiz (2013, p. 3), "els educadors socials es troben presents en els projectes d'Integració d'Espais Escolars (PIEE), desenvolupats en centres d'educació infantil, primària i secundària, treballant amb l'alumnat amb dificultats d'integració social".

Aquest mateix autor, també parla de la implantació d'aquesta figura professional a les **Illes Balears**, en el programa experimental dut a terme per la Conselleria d'Educació i Cultura i la Conselleria d'Afers Socials, iniciat el curs escolar 2008/2009, amb els objectius següents:

- Millorar la convivència en els centres d'educació secundària mitjançant la inclusió de la figura professional de l'Educador social.
- Reforçar a col·laboració entre els centres educatius i les famílies
- Aprofitar els recursos comunitaris que es troben en el lloc on està ubicat el centre per ajudar a prevenir i resoldre situacions de conflicte.

Per acabar, em vist que en l'actualitat són diverses les comunitats autònomes al nostre país en les que l'educador/a social forma part de la comunitat educativa, desenvolupant projectes i propostes socioeducatives dins de l'àmbit formal de l'educació. Però, tot i això, aquestes iniciatives semblen insuficients. És necessari que l'Estat regularitzi la presència d'aquest professional en el sistema educatiu, facilitant, a més, la possibilitat d'accedir a unes oposicions destinades a aquests professionals.

5. Conclusions finals

Mitjançant aquest estudi s'ha pretès demostrar la importància de la integració de l'educador social dins l'àmbit de l'educació formal analitzant diversos aspectes que justifiquen aquesta necessitat educativa actual.

Així, com ja sabem, els canvis socials que es produeixen en l'actualitat hi han i estan afectant la institució escolar. Aquesta rep alumnes provinents de diversos tipus de família, orígens, zones d'entorn,... que posseeixen diverses problemàtiques físiques i personals. Emperò, sembla que ni l'escola ni els docents estan preparats per afrontar dites problemàtiques, ja que no han rebut la formació necessària per dur a terme determinades intervencions de caràcter integral. En canvi, l'educador/a social, com s'ha pogut comprovar, posseeix les competències i la formació necessàries per donar resposta a aquestes problemàtiques socials, tant fora com dins l'institució escolar, en l'àmbit de l'educació no formal i formal.

Després de revisar el panorama de la situació educativa actual, s'ha pogut observar com les Illes Balears se situen en una de les comunitats autònomes amb els pitjors resultats quant a titulats en Educació Secundària Obligatòria. I, respecte a l'abandó primerenc, Espanya se situa per sobre dels nivells dels països del nostre entorn. Sense dubte, el panorama educatiu actual senyala la necessitat d'introduir canvis que millorin la situació educativa i social, coordinant els esforços, actuacions i aportacions de recursos, econòmics i humans. Encara que ja s'han posat en marxa diverses solucions preventives per avançar en l'abandonament com a desafiament del sistema educatiu espanyol, les mesures no són suficients.

Dit això, necessitem una política educativa diferent, més compensadora, però també, més social que contribueixi així en la qualitat de l'educació. Necessitem el desenvolupament de polítiques socials i educatives més àmplies i solidaries, que promoguin la igualtat i el benestar de tots els ciutadans i de manera especial en els sectors de població més necessitats.

Per tant, es converteix en una necessitat el fet que l'Estat posi en marxa la incorporació de l'Educador/a Social dins l'àmbit escolar tal com s'està duent a terme ja en alguns indrets d'Espanya. Simplement perquè l'Educador/a Social és un agent que pot ajudar a canviar la situació escolar dels centres, intervenint així, en els problemes de caràcter social, entre d'altres. Les taxes tan elevades d'abandonament educatiu i fracàs acadèmic a l'Estat Espanyol poden ser el resultat de no atendre de manera adequada, per part dels docents, els problemes

que es presenten en les aules, en l'entorn social de l'alumne i en l'àmbit familiar. Així, l'Educació Social es converteix en imprescindible en l'escola.

S'ha arribat a la conclusió doncs, què és impensable que l'escola per si mateixa pugui aconseguir la integració i la convivència d'una societat cada vegada més globalitzada i complexa. No és possible que aquesta pugui dur a terme per si mateixa, els objectius acadèmics i la formació integral. L'escola no pot o no es deu compondre exclusivament per docents, sinó que demanda la integració de noves figures d'intervenció educativa que incideixin més directament en el procés socialitzador. Es requereixen, altres perfils professionals, entre els quals es troba l'Educador Social, per donar resposta als nous reptes educatius.

Doncs, sabent que l'educació és el resultat d'una interacció entre factors educatius i factors socialitzadors, es necessiten noves perspectives, nous canvis organitzatius i noves estratègies de col·laboració interinstitucional, com per exemple, la introducció de professionals de l'àmbit social.

En definitiva, necessitem una educació social que socialitzi i integri i al mateix temps ajudi a través d'estratègies pedagògiques a evitar situacions de risc, dificultat o conflicte social de l'alumnat donant importància a la socialització i integració dels mateixos.

Hoyos (2005), citat per Laorden, Prado i Royo (2006) conclou de la següent manera:

Espero que els Educadors Socials sapiguem finalment superar la tendència a actuar d'eterns apagafocs, ambulància d'urgències. Espero que aixequem la vista del cas, dels comportaments disruptius. Espero que aspirem decididament a treballar amb tots, a treballar pel canvi, des de la nostra valuosa proximitat i en clau comunitària. Els educadors/es socials han d'intervenir per enfortir els alumnes i a les famílies que participen en el sistema educatiu sense haver d'esperar a què apareixien els problemes. La unió de les accions dels professionals de l'educació formal i no formal ens permetrà plantejar-nos seriosament la solució dels problemes educatius des de l'arrel i el context on neixen, família, escola i comunitat, elaborant programes i projectes per ser aplicats en els centres educatius. (p.91)

6. Referències bibliogràfiques

- Article 2. Sistema Educatiu Espanyol (9 de desembre de 2013). Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa, 9/2013. Recuperat de https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2013-12886
- Article 1. Principis de l'Educació (3 de maig de 2006). Llei Orgànica d'educació, 2/2006. Recuperat de <http://todofp.es/dctm/todofp/lomce/loe-texto-consolidado-lomce.pdf?documentId=0901e72b817ddb9c>
- Llei 4/2011 d'Educació d'Extremadura (7 de marzo de 2011). Recuperat de: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2011/BOE-A-2011-5297-consolidado.pdf>
- MEC. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. (2015). Sistema Estatal de Indicadores de la Educación 2015. Recuperat de: http://www.mecd.gob.es/servicios-al-ciudadano-mecd/dms/mecd/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/educacion/indicadores-publicaciones-sintesis/sistema-estatal-indicadores/SEIE_2015.pdf
- MEC. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. (2013). Objetivos Educativos Europeos y Españoles. Estrategia Educación Formación 2020. Informe español 2013. Recuperat de: <http://www.mecd.gob.es/dctm/inee/indicadores-educativos/informeet20202013.pdf?documentId=0901e72b81732dc8>
- Chamseddine, M. (2013). Aproximación histórica a una de las profesiones sociales: La Educación Social. *RES. Revista de Educación Social*, 17, 1-13. Recuperat de: http://www.eduso.net/res/pdf/17/aprox_res_%2017.pdf
- Froufe, S. (1997). Los ámbitos de intervención de la Educación Social. *Aula*, 9, 179-200. Recuperat de: http://gredos.usal.es/xmlui/bitstream/handle/10366/69276/Los_ambitos_de_intervencion_en_la_educac.pdf?sequence=1
- Amador, L., Esteban, M., Cárdenas, M.R., & Terrón, M.T. (2014). Ámbitos de profesionalización del educador/a social: perspectivas y complejidad. *Revista de Humanidades*, 21, 51-70. Recuperat de: <http://www.revistadehumanidades.com/articulos/47-ambitos-de-profesionalizacion-del-educador-a-social-perspectivas-y-complejidad>
- Menacho, S. (2013). EL educador social y la escuela. Justificación de la necesidad del educador social en la escuela. *RES. Revista de Educación Social*, 16, 1-16. Recuperat de: http://www.eduso.net/res/pdf/16/eduesc_res_16.pdf

- Cabrera, J. (2004). La función de los educadores sociales en las instituciones de educación secundaria. Un nuevo ámbito de intervención. I Jornada Universitaria UNED. Madrid, España. Recuperat de: <http://www2.uned.es/jutedu/CabreraSanzJ-IJUTE-Comunicacion.PDF>
- Melendro, M. (2008). Absentismo y fracaso escolar: la educación social como alternativa. *Bordon*. 4. 65-77. Recuperat de: [file:///C:/Users/xiska/Downloads/Dialnet-AbsentismoYFracasoEscolarLaEducacionSocialComoAlte-2912288%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/xiska/Downloads/Dialnet-AbsentismoYFracasoEscolarLaEducacionSocialComoAlte-2912288%20(5).pdf)
- Durán, A. (2008). La educación en el contexto social actual: retos docentes en la práctica reflexiva e implicación crítica. *Revista Digital Innovación y Experiencias educativas*. 5. Recuperat de: http://www.csi-csif.es/andalucia/modules/mod_ense/revista/pdf/Numero_5/AGUSTIN_DURAN_CABALLERO_LA_ED_EN_EL_CONTEXTO_SOCIAL.pdf
- Vega, A. (2013). La educación social en la escuela: complemento imprescindible. *RES. Revista de Educación Social*.16. 1-14. Recuperat de: http://www.eduso.net/res/pdf/16/escomple_res_16.pdf
- López, R. (2013). Las educadoras y los educadores centros escolares, en el estado español. *RES. Revista de Educación Social*.16. 1-6. Recuperat de: http://www.eduso.net/res/pdf/16/jor_res_%2016.pdf
- Galán, D. (2008). Los educadores sociales en los centros de educación secundaria de Extremadura. *Revista Interuniversitaria de Pedagogía Social*, 15, 57-71. Resuperat de: [file:///C:/Users/xiska/Downloads/Dialnet-LosEducadoresSocialesEnLosCentrosDeEducacionSecund-2573764%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/xiska/Downloads/Dialnet-LosEducadoresSocialesEnLosCentrosDeEducacionSecund-2573764%20(1).pdf)
- Ruiz, M. (2013). El educador social en la escuela. Un ejemplo de intervención desde un enfoque intercultural. *RES. Revista de Educación Social*.16. 1-14. Recuperat de: http://www.eduso.net/res/pdf/16/escmultc_res_16.pdf
- Arrikaberri, M., Caballero, M., Huarte, J., Tanco, C., Biurrun, A., Etayo, E., & Urdáni, S. (2013). Educadoras i educadores sociales en los centros educativos. Hacia una integración Orgánica y Funcional en la Comunidad Foral de Navarra. *RES. Revista de Educación Social*.16. 1-17. Recuperat de: http://www.eduso.net/res/pdf/16/amesnavarra_res_16.pdf
- Albaigés, B., Martínez, M. (2011). Educació avui. Indicadors i propostes de l'anuari 2011. Fundació Jaume Bofill. *Informes Breus* 39. 9-97. Recuperat de: ce2.uib.es/estudis1516/course/view.php?id=4226
- Oliver, M., Rotger, B., Llinàs, F., Nicolau, G., Cañellas, B., Sbert, M.,... Salvà, F. (2015). Anàlisi d'indicadors per a l'èxit educatiu a les Illes Balears (AIEE). Les bases del projecte. Informes de recerca en educació 2015. 1-50. Recuperat de: <http://irie.uib.cat/files/reports/informe-13.pdf>

Laorden, C., Prado, C., & Royo, P. (2006). Hacia una educación inclusiva. El papel del educador social en los centros educativos. *Pulso*. 29. 77-93. Recuperat de: [file:///C:/Users/xiska/Downloads/Dialnet-HaciaUnaEducacionInclusiva-2200894%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/xiska/Downloads/Dialnet-HaciaUnaEducacionInclusiva-2200894%20(3).pdf)